7

QVÆESTIONES IN OFFICIA M. T. CICERONIS:

Compendiariam totius *Opusculi Epitomen* continentes.

OXONIÆ,
Ex Officina Typographica IOSEPHI BARNESII, 1586.

VIRO SVMME ERVDITO, LAVRENTIO HVMFREDO, COLLEGII MAGDALENENSIS, in Academia Oxonienſi, Pręſidi: & ſingulis eiuſdem Collegij alumnis, Gratiam, & pacem à Domino.

Vod ab egenis benemerentibus (Ornatiſſime Humfrede), *quodque à liberis Parentibus; illud quicquid eſt, vobis à me, veſtroq́; Collegio debetur officium. Nam puer olim, cùm Grammatices rudimenta vix deguſtâram, à Parente (vt ita dicam) meo,* Petro Morwingo *(vti noſti) ad Academiam Oxonienſem adductus, atq; illius opera, & viri grauiſsimi, necnon doctiſsimi,* Ioannis Mullini *beneficio (quos officij causâ meminiſſe iuuat) in triginta* Gulielmi Wanfleti *ſcholarium numerum coaptatus ſum. Vbi (pro meo modulo) bonarum literarum ſcientiam in veſtro Collegio, vſq; ad quadrageſimum ætatis meæ annum; item victum, & veſtitum, vnà cum omne genus ornamentis ſcholaſticis accepi. Cuius beneficij, nec me, nec alios (quorum ſunt quamplurimi) eodem*

affectos, immemores esse decet. Qui igitur ad altiores honoris, & dignitatis gradus euecti, in iisdem ædibus enutriti sunt, eosdē magnificis muneribus nutricem remuneraturos, & spero, & opto. Equidem quod possum, munusculum leuidense, at pueris, & iuuenibus vestris non inutile: grati animi mei symbolum, vobis, in M.T.C. officia, quæstiones dono. Quas si æqui, boniq; consulatis, alacriorem me, ad alia maiora, in vestrum, & aliorum vsum, in posterum peragenda reddetis: sin minus, animus vobis, vestroq; collegio benefaciendi cupientissimus (Deo mihi semper opem, atque auxilium præbente) nunquam imminuetur. Itaque Deum Opt. Max. precor, vt vos spiritu sancto suo regat, & omni literarum, cùm humanarum tum diuinarum scientiâ, ad suam gloriam, & Ecclesiæ ædificationem, cumulatissimè exornet.

Valete, Banburiæ, Idibus Nouembris, 1586.

Vestri studiosissimus,

Thomas Brasbrigius.

QVÆSTIONES IN M. T. CICERONIS DE OFFICIIS LIBRVM PRIMVM.

Præceptor. Discipulus.

ABET multa (mi puer) Marcus Cicero vt dicta sapienter, ita summo concinnitudinis artificio elimata. Cæterùm si quid ego possum aut coniectura probabiliter augurari, aut iudicio definitè statuere, nihil est ex tam numerosa eiusdē propaginis sobole, quod genuinam magis referat politioris elegantiæ formam, seu orationis puritatem, seu grauitatē spectes materiæ, quod cum hâc exigua Ciceronis de officijs opella conferri aut comparari possit. Quare si mihi Socratico more breuiter interroganti, compendiariam subieceris illius opusculi comprehensionem, feceris & ætate tua dignissimum, & authoritati meæ gratissimum.

Disc. Næ ego Præceptor, & mihi malè cautus, & tibi perperam viderer ingratus, si tibi tam iustum, tam vtile, tam honestū imperan-

peranti morem non gererem. Præſertim cùm nihil ſit à te in hoc opere expetitum, quod non fuerit tua mihi induſtria ita prius exploratè cognitum, vt ſine vlla hæſitatione facilè & expeditè reſpondeam. Quare iube obſecro quod vis, fiet vt potero quod rogitas.

Præ. *Dic mihi inprimis ergo, quot ille libros de officijs ſcripſerit?*

Diſci. Tres Libellos.

Præ. *Quam tu ex iſtis vtilitatem capias?*

Diſ. Triplicem. Diſco enim inprimis Latinè loquendi facultatem, quod eſt Grammatici: deinde rei amplificandæ ſeu diſputandi modum, quod eſt Oratoris: poſtremò vitæ rectè inſtituendæ rationem, quod eſt Philoſophi.

Præ. *Quid eſt Grammatici proprium?*

Diſ. Propriè, intelligenter, & purè loqui.

Præ. *Quid eſt Oratoris proprium?*

Diſ. Aptè, diſtinctè, ornatéq; dicere.

præ. *Quid eſt Philoſophi proprium?*

Diſ. Vitæ inſtituẽdæ rationẽ rectè docere.

CAPVT I.

Pr. *QVid agit Cicero libri primi cap. primo?*

Di. Primum caput eſt exordium totius operis, in quo hortatur filium ſuum, vt libros eius de officijs legat.

præ. *Qui-*

Præ. *Quibus argumentis hoc illi persuadere conatur?*

Dis. Duobus argumentis: Ab Vtili: Nam librorum eius lectionẽ vtilem esse significat, quia orationem latinam legendis illis, efficias pleniorem: deinde quia bene viuendi rationem inde discas.

Præ. *Nihilne prætereà agit Cicero in hoc capite?*

Dis. Significat etiam diuersos esse bonorum fines, & varias Philosophorum sectas.

Præ. *Qui sunt bonorum fines?*

Dis. Virtus: Honores: Diuitiæ: Voluptas.

Præ. *Quisnam horum est maximè eligendus?*

Dis. Virtus.

Præ. *Quæ sunt præcipuæ Philosophorum sectæ?*

Dis. Secta Stoicorum, Peripateticorum, Academicorum, & Epicureorum.

Prę. *Quæ erant horum Philosophorum variæ opiniones?*

Dis. Stoici putabant virtutẽ esse summum, & solum bonum. Peripatetici affirmabant virtutem maximè propter se expetendam esse: eadem etiam erat opinio Academicorum; nihil autem pro certo affirmabant. Epicurei verò voluptatem summum bonum statuebant.

CAPVT 2.

Præ. Q*Vid agit Cicero in secundo capite?*

Dis. Re-

Dis. Reprehendit Panætium, quòd offici definitionem prætermiserit.

CAPVT 3.

Prę. **Q**Vid agit in tertio capite?

Dis. Diuidit officiũ. Et illud definit officium de quo disputaturus est. Deniq; in eodem capite continetur propositio totius operis.

Præ. *Quæ sunt officij genera?*

Dis. Vnum genus est quod pertinet ad finem bonorum, alterum quod positum est in præceptis. Item vnum officium medium dicitur, alterum perfectum.

Præ. *Quid est medium officium?*

Dis. Est actio vitæ humanæ cum virtute coniuncta. vel: Est quod cur factum sit, ratio probabilis reddi possit.

CAPVT 4.

Præ. **Q**Vid agit Cicero in quarto capite?

Dis. Proponit quinque consilij capiendi quæstiones. Et eâdem opera totius operis argumentum.

Præ. *Quæ sunt illæ quæstiones?*

Dis. Prima honestúmne factum sit, an turpe, quod in deliberationem cadit? Secunda duobus propositis honestis, vtrum honestius? Tertia conducat id necne de quo deliberant? Quarta duobus propositis vtilibus, vtrum

trum vtilius? Quinta, & vltima cùm pugnare videtur cum honesto id quod videtur esse vtile, vtrum sit eligendum?

Præ. *In quibus libris disputat de his quæstionibus?*

Dis. In primo libro disputat de prima, & secunda: in secundo de tertia, & quarta: in tertio de quinta.

CAPVT 5.

Præ. *QVid agit in quinto capite?*

Dis. Primò docet quid commune sit omnium animantium: deinde quid maximè intersit inter hominem, & belluam; & eâdem opera formã honesti, seu (vt quidam loquuntur) semina virtutum proponit.

Præ. *Quid commune est omnium animantium?*

Dis. Principio generi animantium omni est à natura tributum, vt se, vitam, corpusque tueatur, &c. Commune autem animantium omnium est coniunctionis appetitus procreandi causâ, &c.

Præ. *Quid interest inter hominem, & belluam?*

Dis. Inter hominem, & belluam hoc maximè interest; quod hæc tantum quantum sensu mouetur, ad id solum quod adest, quodq; præsens est se accommodat, &c.

Præ. *Quot sunt virtutes?*

Dis. Virtutis genera sunt quatuor. Prudentia

dentia. Iustitia. Fortitudo. Temperantia.

Præ. *Quæ sunt semina Prudentiæ?*

Dis. Auiditas videndi, audiendi, atq; discendi, & cognoscendi res occultas & admirabiles.

Præ. *Quæ sunt semina Iustitiæ?*

Dis. Orationis, & vitæ societas. Amor eorum qui procreati sunt. Studium parandi ea quæ suppeditent & ad cultum, & ad victum, sibi, coniugi, liberis, cęterisq; quos charos habeat, tueriq; debeat.

Præ. *Quæ sunt semina Fortitudinis?*

Dis. Appetitio quędam principatus, & animus parêre recusans, nisi præcipienti, aut docenti, aut vtilitatis causa iustè & legitimè imperanti.

Præ. *Quæ sunt semina Temperantiæ?*

Dis. Amor ordinis, decoris, constantiæ in dictis, factisq;; & odium eorum quæ fiunt indecorè, effæminatè, libidinoseq;.

CAPVT 6.

Præ. Q*Vid agit Cicero in sexto capite?*

Dis. Definit quatuor virtutes, earúmq; naturam ostendit.

Præ. *Quid est Prudentia, eiusue natura quæ est?*

Dis. Prudentiæ natura est verum perspicere.

cere.ſeu:Prudentia eſt perſpicientia veri,ſolertiaq;.

Prę. *Quid eſt Iuſtitia?*

Diſ. Iuſtitia eſt virtus, quæ in hominum ſocietate tuenda, tribuendoq; ſuum cuique, & rerum contractarum fide verſatur.

Præ. *Quid eſt Fortitudo?*

Diſ. Fortitudo eſt virtus quæ in animi excelſi, atque inuicti magnitudine, ac robore verſatur.

Prę. *Quid eſt Temperantia?*

Diſ. Temperantia eſt virtus quæ in omnium quę fiunt, quęque dicuntur ordine, & modo verſatur.

Præ. *Quid eſt Prudentiæ proprium munus?*

Diſ. Indagatio, atque inuentio veri.

Præ. *Quid eſt Prudentiæ materia in qua verſetur?*

Diſ. Veritas, quam quidam Prudentiæ ſubiectum appellant.

Præ. *Quid intereſt inter Prudentiam, & reliquas virtutes?*

Diſ. Prudentia in ſola mentis agitatione, reliquæ virtutes in actione verſantur.

CAPVT 7.

Præ. *QVid agit Cicero in ſeptimo capite?*

Diſ. Diſputat de prudētia, quęq; in hac ſunt fugienda vitia, ſeu (quod idem eſt)

quæ

quæ huic virtuti ſunt contraria docet.

Præ. *Quid eſt Prudentiæ contrarium?*

Diſ. Imprudentia.

Præ. *Quot ſunt imprudentia partes?*

Diſ. Duæ: nimirum incognita pro cognitis habere, hiſque temerè aſſentiri: deinde nimis magnum ſtudium in res obſcuras, atq; difficiles, eaſdéq; non neceſſarias conferre.

Præ. *Quæ igitur in Prudentia fugienda ſunt vitia?*

Diſ. Eadem ipſa. ne incognita pro cognitis habeamus, hisque temerè aſſentiamur. alterum ne nimis magnum ſtudium conferamus in res obſcuras. &c.

præ. *Quomodo prius vitium effugiemus?*

Diſ. Si ad res conſiderandas, tempus & diligentiam adhibeamus.

Præ. *Quomodo poſterius vitium effugiemus?*

Diſ. Si in rebus honeſtis, & cognitione dignis operam, curamque ponamus.

Præ. *Quæ ſunt res illæ honeſtæ, & cognitione dignæ?*

Diſ. Studia ſcientiæ ſeu artes liberales, quęq; pertinent ad bene beateq; viuendũ. his adduntur quæ pertinent ad priuatæ domus, atque reip. adminiſtrationem.

Præ. *Quæ ſunt artes liberales?*

Diſ. Grammatica. Dialectica. Rhetorica.

Arythmetica.

Arythmetica.Geometria, Muſica.Aſtronomia. his addas Philoſophiam quam vocant Naturalem, item Medicinæ & Iuris ciuilis ſtudium.

Præ. *Quæ ſcientiæ pertinent ad bene, beateq́ꝫ viuendum?*

Diſ. Apud Ethnicos moralis Philoſophia, quę erroneis opinionibus corrupta eſt.Apud Chriſtianos verò Theologia,quæ purum, & verum Dei verbum docet.

Præ. *Quæ pertinent ad priuatæ domus,& reip. adminiſtrationem?*

Diſ. Philoſophia æconomica, & politica. His addatur hiſtoriarum, ſeu rerum geſtarum cognitio,cuius in omni vitę genere vſus eſt.

CAPVT 8.

Præ. *QVid agit Cicero in octauo capite?*

Diſ. Diſputat de Iuſtitia,eamque in duas diuidit partes.

Præ. *Quæ ſunt Iuſtitiæ partes?*

Diſ. Vna eſt quæ generali nomine, Iuſtitia, item quæ æquitas appellatur:altera quæ beneficentia,ſeu liberalitas nominatur.

Præ. *Quæ ſunt Iuſtitiæ munera?*

Diſ. Primum eſt ne cui quis noceat:deinde vt communibus vtatur vt communibus, & priuatis vt ſuis.

præ.

præ. *Quæ sunt communia?*
Dis. Omnia natura sunt communia.
præ. *Quomodo igitur fiunt priuata pleraq;?*
Dis. Veteri occupatione, Victoria, Lege, Pactione, Conditione, Sorte.

CAPVT 9.

Præ. QVid agit Cicero in nono capite?
Dis. Docet quid sit Iustitiæ fundamentum.
Præ. *Quid est Iustitiæ fundamentum?*
Dis. Fides.
præ. *Quid est fides?*
Dis. Est dictorum conuentorumque constantia, & veritas.
præ. *Vnde ducitur fides?*
Dis. A fio & dico. Fides enim dicitur, quia fiat quod dictum est.

CAPVT 10.

Præ. QVid agit Cicero in decimo capite?
Dis. Docet quę sint iniustitię genera: seu (quod idem est) quæ in Iustitia sint fugienda vitia.
Præ. *Quæ sunt iniustitiæ genera?*
Dis. Vnum est eorum qui inferunt: alterũ eorum, qui ab ijs, quibus infertur, non propulsant iniuriam.
Prę. *Quæ sunt causæ Iniuriæ inferendæ?*
Dis. Ira, Metus, Auaritia, Ambitio.

Præ.

Præ. *Quid est auaritia?*

Dis. Est diuitiarum appetitio cum damno alterius.

præ. *Quamobrem expetuntur diuitiæ?*

Dis. Expetuntur ad vsus vitę necessarios: ad perfruendas voluptates: ad gratificandi facultatem: ad magnificos apparatus, vitęq; cultum cum elegantia.

præ. *Quid est Ambitio?*

Dis. Est iniusta honoris appetitio.

prę. *Quibus rationibus probat Cicero Ambitionem esse iniuriæ inferendæ causam?*

Dis. Ennij poëtę testimonio, & C. Cæsaris exemplo.

CAPVT 11.

Præ. *QVid agit Cicero in vndecimo capite?*

Dis. Dicit iniuriam aliam, alia esse leuiorem.

prę. *Quæ sunt leuiores iniuriæ?*

Dis. Quę repentino aliquo motu accidunt, leuiores sunt ijs, quę meditatæ, & præparatæ inferuntur.

CAPVT 12.

Præ. *QVid agit in duodecimo capite?*

Dis. Secundi generis iniustitiæ, nimirum non propulsandæ iniuriæ, causas docet.

præ. *Quæ sunt non propulsandæ iniuriæ causæ?*

Dis. Fuga

Dis. Fuga inimicitiarum laboris, & sumptus, negligentia, pigritia, inertia, occupationes, studium rei familiaris tuendæ, & odium quoddam hominum.

CAPVT 13.

Præ. Q*Vid agit Cicero in decimo tertio capite?*

Dis. Docet officium circumstantijs commutari, & quod maximè videtur iusto homine dignum, fieri contrarium: etiam promissis non stare aliquando licere.

Præ. *Quibus non licet promissis stare?*

Dis. 1. Quæ sunt ijs quibus promiseris inutilia. 2. Quæ plus noceant promittenti, quàm prosint ei cui promiserit. 3. Quę coactus quis metu, 4. Quæ deceptus dolo promiserit.

Prę. *Quæ præcipuè spectanda sunt in promissis faciendis?*

Dis. Primò videndum ne cui noceatur, deinde vt communi vtilitati seruiatur.

CAPVT 14.

Præ. Q*Vid agit in decimo quarto capite?*

Dis. Docet existere sæpe iniurias calumnia quadam, & callida verborum interpretatione.

præ. *Quomodo hoc docet?*

Dis. Exemplis duorum callidorum, quorum

rum alterum non nominat, qui cùm triginta dierum essent cum hoste pactę induciæ, noctu populabatur agros, quòd dierum essent pactę, non noctium induciæ. Alterum exemplum est Q. Fabij Labeonis, qui arbiter Nolanis, & Neapolitanis de finibus datus, aliquantum agri callidè vtrisque surripuit.

CAPVT 15.

Præ. *QVid agit in decimo quinto capite?*

Dis. Bellica docet officia, deinde aduersus seruos iustitiam esse seruandam.

præ. *Quam ob causam suscipiendum est bellum?*

Dis. Vt sine iniuria in pace viuatur.

prę. *Quodnam bellum iustum est?*

Dis. Quod ad propulsandam iniuriam suscipitur, quodque rebus repetitis geritur, atque denunciatum est antè & indictum.

Præ. *Quænam officia belli præcipuè sunt seruanda?*

Dis. Primum est vt milites cum hostibus non pugnent, nisi militię sacramento prius obligati.

Præ. *Quomodo hoc docet Cicero?*

Dis. Authoritate Catonis, hac de re scribentis, & ad Pompilium imperatorem, & ad M. filium.

Prę. *Quodnam est secundum officium?*

Dis. Vt non acerbè gerantur bella, cũ de imperio decertatur, belloq; quæritur gloria. Quod Romanorũ, & Pyrrhi exemplo docet.

præ. *Quodnam est tertium?*

Dis. Vt parta victoria conseruentur ij, qui non crudeles in bello, nec immanes fuerunt: vtque recipiantur, qui armis positis, ad imperatorum fidem confugiunt, vt Romani sæpe fecerunt.

prę. *Quodnam est quartum in bello seruandum officium?*

Dis. Vt singuli milites fidem conseruent, si quid temporibus adducti hosti promiserint. Quod Cicero docet duobus exemplis. Reguli nimirum, qui captus à Pœnis, cùm Romam missus esset, iurassetq; se rediturum: ad supplicium redire maluit, quàm fidem hosti datam fallere: deinde Censorũ Romanorum, qui illos decẽ quos Annibal Romã astrictos misit iureiurando se redituros, nisi de redimendis ijs qui capti erant impetrassent, quoad quisque illorum vixit qui peierassent, in ęrarijs reliquerunt, nec minus illum, qui iurisiurãdi fraude culpã inuenerat.

prę. *Iam restat vt de Iustitia aduersus seruos seruanda dicas?*

Dis. His vti oportet vt mercenarijs ad operam

peram exigendam, & iusta præbenda.

CAPVT 16.

præ. QVid agit Cicero in decimo sexto capite?

Dis. De secunda iustitiæ parte disputaturus, beneficentia nimirum, seu liberalitate: quas illa habet cautiones docet.

præ. *Quæ in beneficentia cauenda sunt?*

Dis. Videndum est primùm ne obsit benignitas, & ipsis quibus benignè videbitur fieri, & cæteris. Deinde ne maior benignitas sit, quàm facultates. tum, vt pro dignitate cuique tribuatur.

pręę. *Quæ spectanda sunt vt pro dignitate cuiq; tribuatur?*

Dis. Mores eius in quem beneficium conferetur, & animus erga nos, & communitas, ac societas vitæ, & ad nostras vtilitates officia antè collata.

CAPVT 17.

præ. QVæ in moribus sunt consideranda?

Dis. Nemo est negligendus, in quo aliqua significatio virtutis appareat. Colendus est autem vnusquisq; maximè, vt quisq; maximè temperantia, & iustitia erit ornatus.

CAPVT 18.

præ. QVid de hominum animo erga nos dicit Cicero?

Diſ. Ei plurimum tribuendum, à quo plurimum diligimur: Quam beneuolentiam, non adoleſcentulorum more, ardore quodam amoris, ſed ſtabilitate, & conſtantia iudicemus oportet.

CAPVT 19.

præ. *QVid de officijs ad noſtras vtilitates antè collatis dicit?*

Diſ. Dicit ei à quo beneficium acceperis gratiam eſſe referendam: quo officio, nullum eſt magis neceſſarium. Deinde ei à quo plurimum acceperis, plurimum deberi, modò non temeritate quadam, ſeu repentino animi impetu, ſed iudicio, conſideratè, conſtanterq; delata ſint beneficia. Denique ſi cætera ſint paria, vt quiſque maximè indigeat, ita ei potiſſimum opitulari oportet, ſiue beneficium collocemus, ſiue gratiam referamus.

CAPVT 20.

præ. *QVid de communitate, & vita ſocietate dicit?*

Diſ. Vt quiſque erit coniunctiſſimus, ita in eum benignitatis plurimum conferendum eſſe. Coniunctionis verò gradus ſunt plurimi.

præ. *Quinam ſunt ſocietatis humanæ gradus?*

Diſ. Primus & latiſſimè patens eſt vniuerſi

uersi generis humani societas.

præ. *Quodnam est eius vinculum?*

Dis. Ratio, & oratio, quæ docendo, discendo, communicando, disceptando, iudicando, conciliat inter se homines, coniungitque naturali quadam societate.

præ. *Quænam officia in hac societate hominibus tribuenda sunt?*

Dis. Ea quæ descripta sunt legibus, & iure ciuili, & quicquid sine detrimento possit commodari, id tribuendum est vel ignoto, vt non prohibere aquam profluentem, pati ab igne ignem capere, & si quis velit, consilium fidele deliberanti dare, lumen de suo lumine accendere, & id genus alia.

CAPVT 21.

præ. *QVinam sunt societatis humanæ gradus reliqui?*

Dis. Societas eiusdem gentis, nationis, linguæ. Deinde ciuium inter se. Præterea propinquorum, & eorum, qui connubiorum ratione nobis coniuncti sunt. Sed omnium societatum præstantissima, & firmissima est amicorum, cùm viri boni, moribus similes, coniunguntur. Magna etiam communitas est, quæ conficitur ex beneficijs, vltro, citroq; datis, acceptisq; atqui omnium societatum gratissima, & charissima est ea, quæ

cum rep. est vnicuique nostrum.

CAPVT 22.

præ. *Quid præterea de beneficentia & liberalitate dicit Cicero?*

Dis. Dicit in omnibus societatis gradibus videndum esse quid cuique maximè necesse sit, & quid quisque nobiscum, aut sine nobis, aut possit consequi, aut non possit. Quandoque enim accidit, vt vicini necessitas, propinquorum vtilitati sit præferenda. Deinde admonet vt quæ officij præcepta traduntur, illa faciamus, exerceamusque.

CAPVT 23.

præ. *Quid in sequente capite?*

Dis. In sequente cap. viz. vicesimo tertio aggreditur disputationem de fortitudine: quam virtutem splendidissimam videri; ratione à contrario, & exemplis docet.

CAPVT 24.

præ. *Quid agit Cicero in vicesimo quarto capite?*

Dis. Docet esse quandam animi elationẽ, quæ fortitudo esse videtur, & non est: itẽ in elatione, & magnitudine animi pertinaciam & nimiam principatus cupiditatem innasci, quibus ad res iniustas impelluntur homines.

præ. *Quæ animi elatio, vera fortitudo est dicenda?*

Dis.

Diſ. Ea quæ pugnat non pro ſuis commodis, ſed pro ſalute communi, quæq; non ſua cupiditate, ad labores, & pericula ſuſcipienda, ſed vtilitate ciuium impellitur.

CAPVT 25.

Præ. *QVid agit Cicero in vigeſimo quinto capite?*

Diſ. Fortitudinem in duas diuidit partes, prioremque partem duplicem eſſe docet: deinde fortis viri quædam tradit officia.

Præ. *Quæ ſunt fortitudinis partes duæ?*

Diſ. Vna in rerum externarum deſpicientia ponitur: altera eſt res gerere, magnas illas quidem, & maximè vtiles: ſed vehementer arduas, plenaſque laborum, & periculorum cùm vitę, tum aliarum rerum ad vitam pertinentium.

Præ. *Quæ ſunt rerum externarum deſpicientiæ partes?*

Diſ. Prior eſt nihil niſi quod honeſtum, decorumque ſit, aut admirari, aut optare, aut expetere: poſterior nulli neque homini, neq; perturbationi animi, nec fortunę ſuccumbere.

prę. *Quæ ſunt fortis viri officia?*

Diſ. Vacandum eſt illi omni animi perturbatione. Vt metu, iracundia, dolore, voluptate, atque cupiditate pecunię, & honoris

ris. Deinde ijs, qui habent à natura adiumenta rerum gerendarum, adipiscendi magistratus sunt, & gerenda resp. est. Denique illis, qui in rerum gerendarum deliberationem incidunt, considerandum est, ne aut temerè desperent propter ignauiam, aut nimis confidant propter cupiditatem.

CAPVT 26.

præ. Q*Vid agit Cicero in vicesimo sexto capite?*

Dis. Docet res vrbanas, bellicis esse maiores. idque cùm Græcorum, tum Romanorum propositis exemplis atq; imperatorum, & eorum qui remp. in pace administrarunt, collatis rebus gestis.

CAPVT 27.

præ. Q*Vid agit in capite vicesimo septimo?*

Dis. Quoddam viri fortis, in bello tradit officium: nimirum in euertendis diripiendisq; vrbibus, ne quid temerè, ne quid crudeliter fiat; sed vt sontes puniantur, multitudo autem conseruetur.

CAPVT 28.

præ. Q*Vid agit in capite vicesimo octauo?*

Dis. Alia viri fortis, in bello tradit officia.

præ.

præ. *Quænam sunt illa?*

Dis. Nunquam periculi fuga cõmittendum, vt imbelles, timidiq́ue videamur. Fugiendum etiam illud, ne offeramus nos periculis sine causa. Promptiores esse debemus ad nostra pericula, quàm ad communia, dimicareq; paratiores de honore, & gloria, quàm de cæteris commodis: gloriam tamen nostram, publicæ vtilitati, anteponere non oportet. Itaq; non Callicratidis, nec Cleombroti Lacedæmoniorum ducum, sed Q. Fabij Max. Romanorum imperatoris exemplum est imitandum.

præ. *Quid malè fecerunt Callicratides, & Cleombrotus?*

Dis. Callicratides cum Atheniensibus dimicare, classemq; Lacedæmoniorum amittere maluit, quàm eam ab Arginusis remouere, vt fugæ ignominiã, & dedecus euitaret. Cleombrotus verò, inuidiam timens, temerè cum Epaminunda conflixit, quo, cum exercitu superato, Lacedæmoniorum opes corruerunt.

præ. *Quid laude dignum fecit Q. Fab. max.*

Dis. Ille cum Hannibale conserere, & pugnam inire noluit, donec facile hostes se vincere posse cerneret: diuque cunctatus, magnam sibi contraxit ignominiam: tandem

dem adortus hostem, eum superabit, atque sibi gloriam, & reip. salutem recuperauit.

CAPVT 29.

præ. Q*Vid agit Cicero in capite vicesimo nono?*

Dis. Viri fortis in pace, quædam tradit officia.

præ. *Quænam sunt illa?*

Dis. Vt se totum reip. tradat, non opes, non potentiam consectetur: sed vt vtilitatem ciuium sic tueatur, vt quicquid agat ad eam referat, oblitus commodorum suorum: vt non partem aliquam, videlicet plebem relictis nobilibus, nec optimates deserta plebe, sed totum corpus reip. curet. Denique vt neminem criminibus falsis in odium, aut inuidiam vocet, omninoque ita iustitiæ, & honestati adhærescat, vt dum eam conseruet, quemuis grauiter offendat, mortemque oppetat potius, quàm hæc deserat officia.

CAPVT 30.

præ. Q*Vid agit Cicero in capite tricesimo?*

Dis. Docet testimonio Platonis, & exemplo P. Africani, & Q. Metelli, viro magnanimo, ambitionem, honorumq; contentionem esse fugiendam, vtpote reip. perniciosissimam.

CA-

CAPVT 31.

prę. QVid agit in tricesimo primo capite?

Dis. Dicit esse contra officium magnanimi grauiter irasci inimicis, aut alijs, quod nobis displicet facientibus: ita tamen placabilitatem, mansuetudinem, & clementiam probandam esse, vt adhibeatur reip. causa seueritas.

CAPVT 32.

prę. QVid agit in tricesimo secundo capite?

Dis. Puniendi, & castigandi rationem tradit.

præ. *Quænam est illa?*

Dis. Vt animaduersio, & castigatio contumelia vacet: vt non ad eius qui punit, sed ad reip. vtilitatem referatur: vt non maior sit pœna quàm culpa: vt qui eodem modo peccant, eodem modo plectantur. deniq; vt magistratus, nunquam iratus ad pænā accedat.

CAPVT 33.

præ. QVid agit in tricesimo tertio capite?

Dis. Præcipit vt in rebus secundis superbiam, fastidium, atque arrogantiam fugiamus, vtq; in omni vita æquabilitatem seruemus. idq; Socratis, C. Lælij, & Philippi, Macedonum regis docet exēplis, atq; Africani apothegmate. Denique consulit, vt in rebus prosperis, consilio vtamur amicorum, ne

ne assentatoribus decepti, contra fortis viri officium faciamus

CAPVT 34.

præ. QVid agit in tricesimo quarto capite?

Dis. Significat, etiamsi illi maximè fortes sint appellandi, qui rempub. in bello, aut in pace bene administrant; esse tamen quosdam in vita ociosa magnanimos, qui re sua familiari cum honestate parta, rectè vtantur.

CAPVT 35.

præ. QVid agit in capite tricesimo quinto?

Dis. Aggreditur disputationem de temperantia: in qua continetur verecundia, modestia, omnisq; sedatio perturbationum animi, rerum modus, & decorum illud, quod Græcè τὸ πρέπον dicitur: Quod quomodo ab honesto differat, facilius intelligi, quàm explanari potest.

CAPVT 36.

præ. QVid agit in tricesimo sexto capite?

Dis. Enumeratione, & similitudine docet, decorum ad omnem honestatem pertinere: deinde idē diuidit in generale quoddam decorum, & aliud huic subiectum, atq; vtrumque definit: denique ostendit quid intersit inter poëticum & philosophicum decorum, item inter iustitiam, & verecundiam.

præ.

præ. *Quomodo definit generale decorum?*

Dis. Decorum id est, quod consentaneum sit hominis excellētiæ, in eo, in quo natura eius à reliquis animantibus differat.

præ. *Quomodo definit illud decorum, quod generali subiectum est?*

Dis. Hoc decorum est: quod ita naturæ consentaneum sit, vt in eo, moderatio, & temperantia appareat, cum specie quadam liberali.

præ. *Quid interest inter poeticum, & Philosophicum decorum?*

Dis. Poëtæ in magna varietate personarum, tam vitiosis, quàm honestis, quid conueniat, & quid deceat videbunt: philosophi verò (quorum decorū non in scena, sed in vita elucet) videbunt quid cū ordine, cōstātia, & moderatione dictorum omnium, atque factorum conueniat, ita vt approbationem eorum, quibuscum viuitur, moueat.

præ. *Quid interest inter iustitiam, & verecundiam?*

Dis. Iustitiæ partes sunt: non violare homines: verecundiæ non offendere: in quo maximè perspicitur vis decori.

Præ. *Quorsum hæc omnia in hoc capite à Cicerone exponuntur?*

Dis. Vt magis intelligatur quale sit id

quod

quod decêre dicit.

CAPVT 37.

præ. QVid agit in tricesimo septimo capite?

Dis. Dicit decori vim in omnibus esse honesti partibus, maximam verò in temperantia: eamque diuidit in motus animi, & corporis, qui ad naturã sunt accommodati.

CAPVT 38.

præ. QVotuplex est animi motus?

Dis. Duplex. Vnus in appetitu ponitur, qui hominem huc, & illuc rapit: alter in ratione, quæ docet, & explanat quid faciendum, fugiendumque sit. Tum verò homines officium suum faciunt, cùm appetitus rationi obtẽperat, ita vt omnes omnium actiones temeritate, & negligentia vacent: atq; ita se gerãt homines, vt à natura generatos, non ad ludum, & iocum, sed ad quædam studia grauiora, atque maiora.

præ. *An non licet ludo, & ioco vti?*

Dis. Licet quidem, sed vt somno, & quietibus cæteris: tum cùm grauibus, serijsque rebus satisfecerimus. Ipsumque genus iocandi non profusum, nec immodestum, sed ingenuum, & facetum esse debet.

CAPVT. 39.

præ. QVotuplex est iocandi genus?

Dis. Duplex. Vnum illiberale, petulans,

tulans, flagitiosum, obscœnum: alterum elegans, vrbanum, ingeniosum, facetum. Alter iocus, si tempore sit, ac remisso animo, homine est dignus: alter ne libero quidem, si rerum turpitudini, adhibetur verborum obscœnitas.

CAPVT 40.

præ. *QVomodo ludo vti licet?*

Dis. Ludendi est modus adhibendus, vt ne nimis omnia profundamus: elatiq; voluptate, in aliquam turpitudinem delabamur.

CAPVT 41.

præ. *QVa ratione fiet vt ludendi modus adhibeatur?*

Dis. Si in promptu habeamus quantum natura hominis, pecudibus, reliquisq; bestijs antecedat: ita ad corporis voluptatem (quod pecudum est) propensiores non erimus, nedum victum, cultumque corporis, ad voluptatem, sed potius ad valetudinem & ad vires referemus: nec luxuria diffluemus, sed parcè, continenter, seuerè, sobrieque viuemus.

CAPVT 42.

præ. *QVotuplex est natura hominis?*

Dis. Duplex. Nam duabus quasi nos à natura personis indutos esse (inquit Cicero) quarum vna est communis, ex eoque

omnes

omnes participes ſumus reliquis, præſtantiæque eius, qua antecellimus beſtijs: à qua omne honeſtum, decorumque trahitur: altera, quæ propriè ſingulis eſt attributa: ex qua maximæ animorum varietates gignuntur: quod ſimilitudine, atque multorum exemplis docet Cicero.

præ. *Quodnam de decoro præceptum Philoſophicum in hoc capite docet?*

Diſ. Nimirum ſic eſſe faciendum vt contra naturam vniuerſam nihil contendamus: ea tamē conſeruata, propriam naturam eſſe ſequendam, quod exemplis & alijs argumentis confirmat.

CAPVT 43.

pre. *AN non ſunt aliæ hominis perſonæ, præter has, quibus à natura induti ſumus?*

Diſ. Sunt præterea duę. Vna, quam caſus aliquis (vt ille loquitur) vel tempus imponit: talis eſt perſona regū, imperatorū, nobilium, honorificorū, diuitum opulentorum, & eorū, quorum vita eſt cōtraria: altera quam nobiſmetipſis iudicio noſtro accommodamus, vt cùm vitæ genus nobis conſtituamus.

CAPVT 44.

præ. *QVidnam de vitæ genere conſtituendo docet Cicero?*

Dis. Multos, multa sequi. Quidam enim ineunte adolescentia, vitæ genus deligunt. vt de Hercule scribitur apud Xenophõtem: quidam multitudinis iudicio feruntur, quæque maiori parti pulcherrima videntur, ea maximè exoptant: Plerique verò parentum præceptis imbuti, ad eorum consuetudinem moremq; deducuntur. In hac deliberatione, & naturæ, non vitiosæ, & fortunæ ratio est habenda: sed naturæ magis: Quã qui sequitur, constantiam teneat. Quòd si acciderit quenquam errasse in deligendo vitę genere, facienda est mutatio sensim, pedetentimq;. Denique de maioribus imitandis; hoc primum exceptum sit, ne vitia imitentur: deinde si quædam imitari non possint, illa præstare debemus, quæ in nostra sunt potestate.

CAPVT 45.

Præ. *QVid præterea de decoro præcipit?*

Dis. Docet quę adolescentes deceant maximè, quæ senes, quæ magistratus, quæ priuatos, atq; peregrinos: quis motus, & status corporis, atque animi: quis sermo decorus. Deniq; quæ ædificia sunt decora.

Præ. *Quę decent adolescentes?*

Dis. Adolescentis est maiores natu vereri, ex hisq; diligere probatissimos, quorum consilio, atque authoritate nitatur. Maximè

autem à libidinibus arcendi ſunt adoleſcentes, exercendique in labore, patientiaque & animi, & corporis. Hos deniq; temperantes, & verecundos eſſe oportet.

CAPVT 46.

Præ. QVæ decent ſenes?

Diſ. Exercitationes animi illis augendæ ſunt, vt amicos, iuuentutem, & maximè remp. conſilio, & prudentia quàm plurimùm adiuuent. Languorem, deſidiam, luxuriam, atq; libidinum intemperantiam, illos maximè cauere oportet.

CAPVT 47.

Præ. QVæ magiſtratus, & priuatos decent?

Diſ. Magiſtratus eſt officium, ciuitatis dignitatem, & decus ſuſtinere, ſeruare legès, iura deſcribere, & ea fidei ſuæ commiſſa meminiſſe: priuatum autem oportet æquo, & pari cum ciuibus iure viuere, neque ſubmiſſum & abiectum, nec ſe efferentem: tum in rep. ea velle, quæ tranquilla, & honeſta ſunt.

Præ. Quid peregrinos decet?

Diſ. Peregrini, & incolæ officium eſt: nihil pręter ſuum negotium agere, nihil de alio inquirere, minimeq; in aliena eſſe rep. curioſum.

CAPVT 48.

Præ. *QVis motus, & status corporis est decorus?*

Dis. Decorum in motu,& statu corporis, positum est in formositate, ordine, & ornatu, ad actionem apto: in quibus curam habere oportet,vt probemur ijs quibuscum, & apud quos viuamus.

CAPVT 49.

Præ. *QVæ cura est habenda vt probemur ijs quibuscum viuamus?*

Dis. Curandum vt quas corporis partes natura occultauit, ab oculis hominum remoueamus, quarumque partium vsus sunt necessarij, nec eas,neq; earum vsus, suis nominibus appellemus,quodque facere, turpe non est,modò occultè,id non dicamus,quia obscænum.In statu,incessu, sessione, accubatione, vultu, oculis, manuum motu, ab omni oportet fugere, quod abhorret ab ipsa oculorum,auriumque approbatione:in quibus hæc maximè sunt curanda, ne quid effœminatum,aut molle, ne quid durum, aut rusticum sit.

CAPVT 50.

Præ. *QVid præterea de corporis motu præcipit Cicero?*

Dis. Remoueatur a forma (inquit) omnis

muliebris, ſeu viro non dignus ornatus: & huic ſimile vitium in geſtu, motuq́ue caueatur. Itaque palæſtrici motus, & hiſtrionum nonnulli fugiendi ſunt. Cauendum ne aut tarditatibus vtamur in greſſu mollioribus, aut in feſtinationibus ſuſcipiamus nimias celeritates. Denique adhibenda eſt munditia neque exquiſita nimis, neque agreſtis: ſic in veſtitu, mediocritas eſt optima.

Præ. *Nunquid præterea de animi motu præcipit?*

Diſ. Idem ferè quod antea in capite triceſimo octauo: Maximè videlicet elaborandum eſſe, ne animi motus à natura recedant: vt ſi cauebimus ne in perturbationes, atque exanimationes incidamus; & ſi attentos animos ad decori conſeruationem tenebimus. Cumq́ue motus animorum ſint duplices: cogitationis atque appetitus; cogitatio autem in vero exquirendo maximè verſetur, appetitus verò impellat ad agendum: Curandum vt cogitatione ad res quam optimas vtamur, appetitum rationi obedientem præbeamus.

CAPVT 51.

Præ. *QVid de ſermone, ſeu potius oratione decora docet?*

Diſ. Orationis vim eſſe duplicem: alteram

tam contentionis, alterã sermonis. Contentio disceptationibus tribuatur iudiciorum, concionum, senatus: sermo in circulis, disputationibus, & cõgressionibus familiariũ versetur. Deinde vocem esse orationis iudicem: quam claram, & suauem esse oportet. literæ neq; expressę, neq; oppressę, vox sine contẽtione nec lãguens, nec canora: oratio deniq; vberior, nec minus faceta esse debet. Hæc verò præcipuè ad contentionem spectant.

CAPVT 52.

Præ. *QVis sermo decorus?*

Dis. Lenis minimèque pertinax. In sermone communi, vicissitudini vtẽdum. Serijs rebus, seueritas: iocosis, lepos adhibẽdus. Prouidendum ne sermo vitium aliquod indicet inesse moribus. Nihil igitur de absẽtibus detrahẽdi causa, aut per ridiculum, aut seuerè, aut maledicè, contumeliosèq; loquẽdum. Oratio (si aberrare cœperit) ad illud reuocanda, de quo sermones habentur. Sermo etiam delectationem habeat: & vt incipiẽdi ratio fuerit, ita sit desinendi modus: nec in eo ira, aut cupiditas aliqua, aut pigritia, aut ignauia, aut quid tale appareat, maximeq; curandum est, vt eos, quibuscum sermones conferimus, & vereri, & diligere videamur. Si obiurgatione vtẽdum sit, ira procul absit,

cum qua nihil rectè fieri, nihil consideratè potest. Itaq; grauitate adiuncta, & seueritas adhibeatur, & contumelia repellatur. Denique in sermone de se ipso prædicare non oportet, falsa pręsertim: quod qui faciunt, cum irrisione audientium, militem gloriosum imitantur.

CAPVT 53.

Præ. QVid de ædificijs docet Cicero?

Dis. Q. Ædificandi descriptionem, ad vsum (qui finis est domus) accommodandam esse, adhibita dignitatis, commoditatisque diligentia: cum cura etiam laxitatis, si domus sit clari hominis, in quam & hospites multi recipiendi sunt, & admittenda hominis cuiusque generis multitudo: Aliter ampla domus dedecori domino sæpe sit, si est in ea solitudo. Cauendum est etiam ædificanti, ne extra modum sumptu, & magnificentia prodeat.

CAPVT 54.

Præ. QVid præterea de decoro præcipit?

Dis. In omni actione suscipienda, tria esse tenenda: primum, vt appetitus rationi pareat: deinde vt animaduertatur, quanta illa res sit, quam efficere velimus, vt neue maior, neue minor cura, & opera suscipiatur, quàm causa postulet: tertium vt caueamus,

vt

vt ea quæ pertinent ad liberalem ſpeciem,& dignitatem, moderata ſint. Horum autem trium, præſtantisſimum eſt, appetitum obtemperari rationi.

CAPVT 55.

Præ. *Q*Vid præterea in hoc tractatu agit?

Diſ. De ordine rerum,& temporum opportunitate dicturus,quaſdam voces ad hunc tractatum pertinentes definit: nimirum εὐταξίαν, εὐκαιρίαν, & ordinem.

Præ. *Quid eſt* εὐταξία?

Diſ. εὐταξία illa, in qua intelligitur ordinis conſeruatio, quam & modeſtiam appellare licet: eſt ſcientia earum rerum, quæ agentur, aut dicentur, loco ſuo collocandarum. Vel eſt ſcientia opportunitatis idoneorum ad agendum temporum.

Prę. *Quid eſt* εὐκαιρία?

Diſ. Eſt tempus actionis opportunum.

Præ. *Quid eſt ordo?*

Diſ. Eſt compoſitio rerum, aptis, & accommodatis locis.

CAPVT. 56.

Præ. *Q*Vis eſt actionum ordo adhibēdus?

Diſ. Is qui in definitionibus deſcribitur ſuperioribus, nimirum vt omnia loco, & tempore opportuno fiant: vt in vita, omnia ſint apta inter ſe, & conuenientia: ita

et eorum approbationem, quibuscum viuitur, moueant.

Præ. *Quæ huic ordini repugnant?*

Dis. In re seuera, conuiuio dignum, aut delicatum aliquem inferre sermonem, & contrà, in conuiuio meditari, aut aliquid aliud attentius cogitare, in foro cantare, & alia huius generis peruersa facere: Ab his, & alijs paruis delictis, quæ à multis intelligi non possunt, diligentius est declinandum.

Præ. *Quomodo intelligemus illa parua, quæ ab actionum ordine discrepant?*

Dis. Si diligentes iudices esse volumus, animaduersoresque vitiorum, ex oculorum obtutu, ex superciliorum aut remissione, aut contractione, ex mœstitia, ex hilaritate, ex risu, ex locutione, ex reticentia, ex contentione vocis, ex submissione, & cæteris similibus, facilè iudicabimus, quid eorum aptè fiat, quid ab officio, naturaque discrepet. Præterea si quid in alijs cernamus, quod dedeceat, ex illis facilius iudicare licet, quid nobismetipsis vitandum sit. Denique adhibere doctos homines oportet, vel etiam vsu peritos, & quid his de vnoquoque officij genere placeat exquirere.

Præ. *Quænam statuit Cicero ea esse quæ ad honestum actionum ordinem pertinent?*

Dis.

Dis. Illa facere quæ more aguntur, & institutis ciuilibus, cynicorum rationem vitare, verecundiam seruare, eos quorum vita perspecta est in rebus honestis, bene de rep. sentientes, honore aliquo affectos obseruare, & colere: tribuere multum senectuti, cedere ijs qui magistratum habebunt, habere delectum ciuis, & peregrini, denique communem totius generis hominum consociationem colere, tueri, atque seruare.

CAPVT 57.

Præ. *AN quicquam præterea in hoc tractatu agit?*

Dis. Quædam scribit de artificijs, & quęstibus: quosdam liberales habendos esse, quosdam verò illiberales.

Præ. *Qui liberales quæstus habendi sunt?*

Dis. Quæstus mercenariorum, & eorum omnium, quorum artes emuntur, & eorum qui mercantur à mercatoribus, quod statim vendant. Item artes omnium opificum, maximèque illæ, quæ Ministræ sunt voluptatũ, vt cetariorum, laniorum, coquorum, fartorum, piscatorum, his addas vnguentarios, saltatores totumque ludum talarium.

Præ. *Quæ artes sunt liberales?*

Dis. Medicina, Architectura, Doctrina rerum honestarum, Mercatura magna, & copiosa:

cōpiosa: denique Agricultura, qua nihil melius, nihil vberius, nihil dulcius, nihil homine libero dignius.

CAPVT 58.

Præ. *QVid præterea in primo officiorum libro agit Cicero?*

Dis. Absoluta prima quæstione: Honestumnè factu sit, an turpe, quod in deliberationem cadit, transit ad secundam: Duobus propositis honestis, vtrum honestius.

Præ. *Quid de hac quæstione, id est de honestorum comparatione scribit?*

Dis. Pluribus contendit, officijs prudentiæ, præponenda esse officia iustitiæ.

Præ. *Quibus argumentis sententiam suam confirmare conatur?*

Dis. Primò à necessitate societatis humanæ, & communitatis, ex qua iustitiæ promanant officia. Hęc enim communitas adeo necessaria est, vt si quis omnium rerum affluentibus copijs ditetur, quamuis omnia cognitione digna contempletur, tamē si hac careat, excedat è vita necesse est. deinde à dignitate iustitię, quę in sapientia illa cōtinetur, quam σοφίαν Gręci vocant, quæ omnium virtutum princeps est.

Prę. *An non eadem res est: Sapientia, & Prudentia?*

Dis.

Dis. Nequaquam. Prudentia enim est sola scientia rerum expetendarum, fugiendarumque. Illa autem (quam dixi) sapientia, est rerum diuinarum, atque humanarum scientia, in qua continetur Dei, & hominum communitas, & societas inter ipsos.

Præ. *Quibus præterea argumentis docet, Prudentiæ officijs anteponenda esse officia iustitiæ?*

Dis. Factis & exemplis optimorum: qui omnia cognitionis officia relinquent, & abijcient, quæcunque illa sint, vt patriæ, in periculo, & discrimine constitutæ subueniant, & opitulentur: Deinde omnem cognitionē, atq; scientiam suam, ad aliorum vtilitatē, (q́ iustitiæ munus est) retulerunt: doctrinæ studijs, iustitiæ adiunxerūt officia: quod Lysię, Platonis, & sui ipsius ostendit exemplis.

CAPVT 59.

Præ. *QVid præterea de honestorum comparatione scribit?*

Dis. Pauca addit de comparatione Iustitiæ, & Temperantiæ. Sunt quædam (inquit) partim ita fœda: partim ita flagitiosa, moderationi, modestiæque repugnantia, vt ea ne conseruandæ quidem patriæ causa, sapiens facturus sit. quo argumento à contrario, persuadere sibi videtur temperantiæ munera quædam, anteponenda esse iustitiæ officiis:

tamen

tamen quia non poteſt accidere tempus, vt interſit reip. quicquam illorum facere ſapientem: in officiis deligendis, id genus officiorum excellere ait, quod teneatur hominum ſocietate. Deniq; in ipſa communitate, gradus officiorũ eſſe dicit: vt prima deo immortali, ſecunda patriæ, tertia parentibus, deinceps gradatim, reliqua reliquis debeantur.

QVAESTIONES IN LIBRVM SECVNDVM.

CAPVT PRIMVM.

Præ. VID *agit Cicero in ſecundi libri capite primo?*

Diſ. Primo totius libri argumento propoſito, rationem reddit, cur à negotijs publicis ſe remouens, ad Philoſophiæ ſtudium ſe contulerit, tantumque operæ, & temporis in ea poſuerit. Hic obiter quædam diſputat in Philoſophię laudẽ. Denique occurrit obiectioni eorum, qui dicunt, eum non ſatis conſtanter facere,

qui

qui (cum Academicus sit, cuius sectæ philosophi, nihil percipi posse dicant) tamen pręcepta officij persequatur.

Præ. *Quodnam est totius libri argumentum?*

Dis. Id quod in primi libri, capite quarto propositum erat, videlicet: vt doceat quid vtile, quid inutile, tum ex vtilibus, quid vtilius, aut quid maximè vtile.

Præ. *Quomodo Philosophiam laudat?*

Dis. Ab etymo, seu etymologia nominis, à definitione, postremò ab effectibus philosophiæ.

Præ. *Quodnam est Philosophiæ etymon, seu nominis interpretatio?*

Dis. Studium sapientiæ.

Prę. *Quid est sapientia?*

Dis. Est rerum diuinarum, & humanarum, causarumq; quibus hę res continentur, scientia.

Præ. *Quid est Philosophia?*

Dis. Est ars, per quam assequamur bene beateque viuendi rationem. In hac definitione quidam philosophiæ effectus continentur.

Prę. *Qui sunt eius effectus?*

Dis. Primò valet ad bene, beateq; viuendum: deinde ad delectationem animi, requiemque curarum.

CA-

CAPVT 2.

præ. *QVid agit Cicero in libri secundi capite secundo?*

Dis. Libri argumento repetito, docet confusa esse hæc: Honestum, & vtile, atque cogitatione solummodo distingui, nimirum non honestum esse aliquid, quod vtile non esset. nec vtile, quod non honestum. Itaque concludit, honestis consilijs, iustisque factis, non fraude, & malitia, ea quæ vtilia sunt consequenda esse.

CAPVT 3.

Prę. *QVid agit in libri secundi capite tertio?*

Dis. Præcedenti capiti diuisionem earum rerum annectit, quę ad vitam hominũ tuendam pertinent: deinde quomodo fructus, vtilitatesque ex ijsdem percipiantur docet.

Præ. *Quomodo res vtiles, atq; fructuosas diuidit?*

Dis. Hæ (inquit) partim animatæ sunt, partim inanimatæ. Animatarum aliæ sunt rationis expertes, aliæ ratione vtentes. Ratione vtentium duo genera ponuntur, vnum est rerum incorporearum, vt Deus, & Angeli, quos ille deos appellat: alterum corporearum, cuius generis sunt homines.

Præ. *Quomodo ex rebus inanimatis, & ex*

animatis

animatis rationis expertibus, fructus & vtilitates percipiamus?

Dis. Quæ in rebus inanimis, & etiam animatis rationis expertibus, id est: quæ in vsu, & tractatione belluarum fiunt vtiliter ad hominum vitam, artibus ea tribuuntur operosis. Hæc enim hominum manu, operis, & artibus efficiuntur: valetudinis curatio, nauigatio, agricultura, frugum, fructuumque reliquorum perceptio, & conseruatio, earum rerum quibus abundemus exportatio, & earum quibus egeremus inuectio, lapides è terra excisi, ferrum, aurum, æs, argentum, effossa, tecta, ductus aquarum, deriuationes fluminum, agrorum irrigationes, moles oppositæ fluctibus, portus manu facti, Vrbes denique, leges, iura, certaque viuendi disciplina, per quæ bene, beateque viuitur.

Præ. *Quomodo ex rebus animatis ratione vtentibus, vtilitates percipiamus?*

Dis. Deum placatum, beneuolumque pietas efficit, & sanctitas: Hominum autem studia, ad amplificationem nostrarum rerum, prompta, & parata, virorum præstantium sapientia & virtute excitantur.

Præ. *In quot rebus ponitur virtus?*

In tribus: quarum vna est in perspiciendo, quid in quaque re verum, syncerumque

sit,

ſit, quid conſentaneum cuique, quid conſequens, ex quo quæque gignantur, quæ cuiuſque rei ſit cauſa. alterum cohibere motus animi turbatos, (quos Græci πάθη nominant) appetitioneſque (quas illi ὁρμὰς) obedientes efficere rationi. Tertium ijs, quibuſcum congregamur, vti moderatè, & ſciẽter: quorum ſtudijs ea quæ natura deſiderat, expleta, cumulataque habeamus, per eos denique ſi quid importetur nobis incommodi, propulſemus.

CAPVT 4.

Præ. *QVonam modo hominum ſtudia, ad vtilitates noſtras allicere, atque excitare poſſumus?*

Diſ. Quæcunque homines homini tribuunt, ad eum augendum, atq; honeſtandum; aut beneuolentiæ gratia faciunt, cum aliqua de cauſa quempiam diligunt: aut honoris, ſi cuius virtutem ſuſcipiunt, & ſi quem dignũ fortuna quàm ampliſſima putant; aut cui fidem habent, & bene de rebus ſuis conſulere arbitrantur: aut cuius opes metuunt: aut cõtrà à quibus aliud expectant: aut cum reges, populareſue homines, largitiones aliquas proponunt: aut poſtremò precio, ac mercede ducuntur: quę ſordidiſſima quidem eſt ratio, & inquinatiſſima, & ijs qui ea tenentur,

&

& illis, qui ad eam confugere conantur. Hęc in quarto capite à Cicerone proponuntur.

CAPVT 5.

præ. QVid agit in quinto capite?

Dis. Rerum omnium (inquit) nec aptius est quicquam ad opes tuendas, ac tenendas, quàm diligi, nec alienius quàm timeri. Itaque metum, exitiosum esse & principibus remp. gubernantibus, & etiam rebus publicis, quibusdam docet argumentis, præcipuè exemplis externis & domesticis. Hoc cùm fecerit, gloriam proponit de qua disputet, quoniam ea in rebus maioribus administrandis adiuuat plurimùm.

CAPVT 6.

prę. EX quibus rebus constat gloria?

Dis. Summa, & perfecta gloria constat ex his tribus: Si diligit multitudo, si fidem habet, si cum admiratione quadam, honore dignos putet remp. capessentes.

CAPVT 7.

Præ. QVibus rationibus fiet vt eos diligat multitudo?

Dis. Beneficijs maximè, secundò benefica voluntate, si res fortè non suppetit: item ipsa fama, & opinione liberalitatis, beneficentiæ, iustitię, fidei, omniumque earum virtutum, quę pertinent ad mansuetudinem

morum, ac facilitatem.

CAPVT 8.

præ. QVibus rebus efficitur vt habeatur fides?

Dis. Duabus: Prudentia, & Iustitia. Nam & ijs fidem habemus, quos & futura prospicere credimus, & cùm res agatur, in discrimenque ventum sit, expedire rem, & consilium ex tempore capere posse: Iustis autem, & fidis hominibus, id est viris bonis ita fides habetur, vt nulla sit in his fraudis, iniuriæue suspicio. Itaq; his salutẽ nostrã, his fortunas, his liberos rectissimè committi arbitramur.

præ. *Vtra harum rerum ad fidem faciendam plus pollet?*

Dis. Iustitia quippe cùm ea sine prudentia satis habeat authoritatis, prudentia sine Iustitia, nihil valeat ad faciendam fidem.

CAPVT 9.

præ. *QVæ res maximè admirationem hominum excitant?*

Dis. Eos admiramur & suspicimus, in quibus existimamus nos excellentes quasdam & singulares virtutes perspicere.

præ. *An igitur improbos omnes contemnimus?*

Dis. Minimè. Nam maledicos, fraudulentos, & ad faciendam iniuriam instructos, nõ despicimus illos quidem, sed metuimus,

aut

aut de his malè existimamus.

præ. *Quos igitur contemnimus?*

Dis. Eos in quibus nihil virtutis, nihil animi, nihil neruorum inesse putamus: qui nec sibi, nec alteri prosunt: in quibus nullus labor, nulla industria, nulla cura est.

præ. *Quæ sunt illæ virtutes, quæ admirationem hominum excitant?*

Dis. Iustitia & rerum eternarum despicientia. Nam eos admirantur, qui anteire cæteros ijs virtutibus putantur: Iustitia, atque vitæ, mortis, diuitiarum, paupertatis despicientia: necnon illos qui cùm omni carent dedecore, tum verò ijs vitijs, quibus alij non facile possunt obsistere: vt doloribus in rebus aduersis, & voluptatibus blandissimis dominis, quę sæpe maiores partes animę à virtute detorquent.

prę *Simulatione igitur, inani ostentatione, ficto sermone, atq; vultu, gloriam consequamur. Nam his rebus fieri potest, vt homines nos iustos & prudentes existiment.*

Dis. Etsi his rebus hominum animos, ad tempus fallere possimus, tamen stabilem gloriã his consequi nemo potest. Nam ficta omnia celeriter, tanquàm flosculi decidunt, nec simulatũ potest esse quicquam diuturnum. Qui igitur adipisci veram gloriam volunt,

lunt Iustitiæ fungantur offi ijs. Hæc fusius nono capite, à Cicerone disputantur.

CAPVT 10.

præ. *QVid agit decimo capite?*

Dis. Alias proponit virtutes quibus gloria comparari potest, & quę multitudinis animos ad beneuolentiam alliciant.

præ. *Quænam sunt illæ?*

Dis. Fortitudo bellica, & res gestę in bello: modestia, pietas in parentes, & in suos beneuolentia: comitas, affabilitasq; sermonis, atque eloquentia, præcipuè in iudicijs: vt defensio, & accusatio: Laudabilior verò est defensio.

præ. *Quæ de accusatione præcepta tradit?*

Dis. Vt semel, aut non sæpe fiat: Sin erit, cui faciendũ est sępius, reip. tribuat hoc muneris: cuius inimicos vlcisci sæpius non est reprehendendum. Hoc etiam præceptum officij diligẽter tenendum est, ne quem vnquam innocentem iudicio capitis arcessas.

CAPVT 11.

præ. *QVænam præterea virtutes multitudinis animos, ad beneuolentiam alliciunt?*

Dis. Beneficentia, & liberalitas.

prę. *Quibus modis benignè fit indigentibus?*

Dis. Opera, & pæcunia.

præ.

Præ. *Vtra harum rationum est præstantior?*

Dis. Liberalitas quæ opera fit, lautior, splendidior, & honestior est, latiusq; patet: ac viro forti, claroque dignior est: quoniam ex virtute depromitur: qua qui vtuntur, consuetudine beneficentiæ paratiores erunt, & tanquam exercitatiores ad bene de multis promerendum.

Præ. *Quomodo liberalitate, quæ pecunia fit, vtendum est?*

Dis. Nonnunquam largiendum est idoneis hominibus indigentibus, diligenter, non inconsultè. Modus etiam adsit, isque referatur ad facultates. aliàs qui largitione vtuntur, prodigi potius, quã benefici dicãtur.

Præ. *Quæ largitionum genera, prodigalitatis nomen habent?*

Dis. Epulæ, viscerationes, gladiatorum munera, ludorum, venationumque apparatus, Theatra, porticus, noua templa. &c. quæ pueris, mulierculis, seruis, & liberis seruorum similimis grata esse solent: graui verò homini, & ea quæ fiunt, iudicio certo ponderanti, probari nullo modo possunt.

Præ. *Quæ largitionum genera beneficentiæ nomen habent?*

Dis. Captos à prædonibus redimere, æs alienum suscipere amicorum, illos in filia-

rum collocatione adiuuare, illis in re quærenda, aut augenda opitulari. Hæ item impensæ: Muri, naualia, portus, aquarũ ductus, & quęcunque præterea sunt necessarię, aut vtiles vniuersis, aut singulis.

CAPVT 12.

præ. *QVænam præterea de hoc liberalitatis genere præcepta tradit Cicero?*

Dis. Propensior benignitas esse debet in calamitosos, q̃ in eos qui res meliores quęrunt, nullis suis rebus aduersis. In his tamen adiuuandis, restricti omnino nullo modo esse debemus: sed in deligendis idoneis, iudicium, & diligentiam adhibere. Nam præclarè Ennius: Benefacta malè locata, malefacta arbitror. Iudicio adhibito redimendi sunt è seruitute capti: locupletandi tenuiores: conuenit tum in dãdo munificũ esse, tum in exigẽdo non acerbũ: in omniq́ue re contrahenda, vendẽdo, emendo, conducẽdo, locando, vicinitatibus, & confinijs ęquum, & facilem, multa multis de iure suo concedentem, à litibus verò quantum liceat, & paulo plus etiã quàm liceat abhorrentem: & in ciues & homines externos hospitalem esse: ita vt & illiberalitatis, auaritięq; absit suspitio, & etiam rei familiaris habeatur ratio: quam quidem dilabi sinere flagitiosum est.

CAPVT 13.

prę. Q*Vid de altero liberalitatis genere docet?*
Dis. Quæ opera, beneficia dantur, tum in vniuersũ remp. tum in singulos ciues conferuntur: Huius generis sunt in iure cauere, consilio iuuare, multorum causas, non grauatè sed gratuitò defendere: quæ in iure ciuili, & eloquentia cernuntur officia. Cùm autem omnes non possint, ne multi quidem esse aut iurisperiti, aut diserti, licet tamen opera prodesse multis commendando iudicibus, aut magistratibus beneficia petentem: vigilando pro re alterius: eos ipsos qui aut consulunt, aut defendunt, rogando.

CAPVT 14.

prę. Q*Væ de hoc liberalitatis genere præcepta tradit?*
Dis. In hominibus iuuandis mores spectãdi, non fortuna. Itaq; melius apud bonos, quàm apud fortunatos beneficiũ collocare: quod cùm multis argumentis confirmauerit, hoc etiam addit: Quod si diues, etiam bonus erit vir, ne impediant diuitiæ quò minus iuuetur: sitq; omne iudicium, non quàm locuples, sed qualis quisq; sit. Denique in beneficijs, operaq; danda, ne quid contra æquitatem contendere, ne quid per iniuriam oportet. Fundamentum enim perpetuę com-

mẽdationis, & famæ, est Iustitia, sine qua nihil potest esse laudabile. Hęc de eo beneficiorum genere quę ad singulos spectant, dicta (sunt.

CAPVT 15.

Præ. Quæ de ijs beneficijs quæ ad vniuersos, quæq; ad remp. pertinent, præcepta tradit?

Dis. Hæc etiam in duo genera diuidit. Nam partim eiusmodi sunt, vt ad vniuersos ciues pertineant, partim singulos vt attingãt: quę sunt etiam gratiora. Danda est opera omnino, si possit vtrisque, nec minus vt etiam singulis consulatur. Inprimis autem videndum erit ei, qui remp. administrabit, vt suum quisq; teneat, neq; de bonis priuatorũ publicè diminútio fiat. Danda etiam opera est, ne quod propter ærarij tenuitatem, assiduitatẽq; bellorũ, tributum sit cõferendum, idq; ne eueniat, multo antè erit prouidendũ.

CAPVT 16.

Præ. Quid præterea de hoc liberalitatis genere docet?

Dis. In omni procuratione negotij, & muneris publici, auaritiæ pellẽdam esse, etiã minimã suspicionem. Quæ quanta reip. pestis sit, docet testimonio C. Pontij Samnitis, & oraculi Apollinis. Hic obiter abstinẽtiam, & continentiam laudat. Deinde contra legẽ

agra-

agrariam,& tabulas nouas disputat? quæ cõcordiam, atque æquitatem tollunt, & resp. euertunt. Quę pestes, vt euitentur, prouidendum, ne sit æs alienum quod reip. noceat. Omnino ab hoc genere largitionis, vt alijs detur, alijs auferatur, aberunt ij, qui remp. tuebuntur: inprimisque operam dabunt, vt iuris,& iudiciorum æquitate suum quisq; teneat:& neq; tenuiores propter imbecillitatẽ circumueniantur, neque locupletibus ad sua vel tuenda, vel recuperãda obsit inuidia. Deniq; quibuscunque rebus vel belli, vel domi poterunt, remp. augeant imperio, agris, vectigalibus.

CAPVT 17.

prę. QVid præterea in hoc libro docet Cicero?

Dis. Valetudinis,& pecuniæ curationem non esse negligendam.

præ. *Quibus rebus sustentatur valetudo?*

Dis. Notitia sui corporis,& obseruatione earum rerum, quæ aut prodesse soleant, aut obesse,& continentia in victu omni, atq; cultu, corporis tuendi causa, & prętermittẽdis voluptatibus, postremò arte eorum, quorum ad scientiam hęc pertinent.

præ. *Quid de pecuniæ curatione præcipit?*

Dis. Res familiaris quæri debet ijs rebus

à quibus abest turpitudo, conseruari autem diligentia, & parsimonia, iisdem etiam rebus augeri.

CAPVT 18.

Præ. *QVid præterea agit Cicero in hoc libro?*

Dis. Finita priore quæstione de vtili, accedit ad alteram, id est vtilitatum comparationem.

Dis. Quomodo de hac quæstione disputat?

Præ. Docet quæ cõmoda comparari solent: nimirũ corporis commoda cum externis: & ipsa inter se corporis: & externa cũ externis. Hic (quia ad hunc locum pertinet) interserit illud Catonis senis, qui exposita sententia de ijs quæ maximè in re familiari expedirent, tandem interrogatus quid esset fœnerari, Quid hominem (inquit) occidere?

(*.*)

QVAESTI-

QVAESTIONES IN LIBRVM TERTIVM.

CAPVT PRIMVM.

præ. VID *agit Cicero in libri tertij capite primo?*

Dis. Suum otium cum P. Scipionis otio confert: Deinde quomodo otio fruatur docet: denique quare de officiis ad filium scribat, rationem reddit: eumq; ad huius doctrinę studiũ cohortatur.

præ. Q*Vid agit in capite secundo?*

Dis. Quærit an rectè inducta sit comparatio vtilis, cum honesto. Constat hanc comparationem non oportere fieri, quoniam vtile & honestum nunquam pugnant. Hæc tamen comparatio fieri solet ab ijs, qui omnia metiuntur emolumentis, & commodis, non ab ijs, qui conseruatione officiorum existimantur boni. Dubitatio autem accidere solet, quale sit id de quo consideretur, sitné honestum, an turpe, quod vtile est. Sępe enim fit, vt quod plerumque turpe haberi soleat, inueniatur non esse turpe. Vt cùm quis tyrannum occidit familia-

miliarem : videtur vtilitas viciſſe honeſtatem, honeſtas tamen vtilitatem ſecuta eſt.

CAPVT 3.

Præ. *QVid egit in tertio capite?*

Diſ. Formulam quandam conſtituit, quam ſi ſequemur in comparatione rerum, nunquam ab officio recedemus, ſed ſine vllo errore diiudicabimus, ſi quando cum illo quod honeſtum intelligimus, pugnare id videtur quod appellamus vtile.

præ. *Quænam eſt illa formula?*

Diſ. Vt omnibus propoſitum ſit, eandem eſſe vtilitatem vniuſcuiuſq;, & vniuerſorum, & hominem homini detrahere ſui commodi cauſa magis eſſe contra naturam, quàm omnia incommoda ſubire vel externa, vel corporis, vel etiam ipſius animi, quæ vacent iuſtitia. Hæc enim vna virtus omniũ eſt domina, & regina virtutum. Huius formulæ veritatem pluribus confirmat argumentis.

CAPVT 4.

Præ. *QVid ex hac formula ſequitur?*

Diſ. Nulla turpia, quãuis vtilitatis ſpeciẽ habeant, eſſe vtilia. Nihil enim tam eſt ſecundum naturam quàm vtilitas, nec quicquam eſt tam contra naturam quàm turpitudo. Itaque in eadem re vtilitas, & turpitudo eſſe non poteſt, quia

contraria

contraria. Cùm igitur turpitudinem videas adiunctam ei rei, quę speciem vtilitatis attulerit, vtilitas requirenda non est. Cùm enim homines non probi, aliquid quod vtile visum est, secernunt ab honesto: sicæ, venena, falsa testamenta nascuntur, item furta, peculatus, expilationes, direptionesque sociorum, & ciuium, & regnandi cupiditates existunt, quibus nihil teterius, nec fœdius excogitari potest. Quare hoc deliberantium genus pellatur è medio, qui deliberant vtrum id sequantur, quod honestum esse videant, an se scientes scelere contaminent, sui commodi causa. In ipsa enim dubitatione facinus inest, etiamsi ad id non peruenerint. Bonus autem vir, si Deum, hominesque celare possit, nihil tamen auarè, nihil iniustè, nihil libidinosè, nihil incontinenter esse faciendum putat. Honesta enim bonis viris, non occulta quæruntur.

CAPVT 5.

præ. N*Egligendané igitur omnino est nostra vtilitas?*

Dis. Nequaquam. Non enim hoc vult Cicero, nostras vtilitates omittendas esse aliisque tradendas cùm his ipsi egeamus, sed suæ cuique vtilitati seruiendum esse, quod sine alterius iniuria fiat. Nam superiore

ore libro ca. 12. docuit rei familiaris habēdā esse rationē, quā dilabi sinere flagitiosū est.

CAPVT 6.

Præ. *QVid præterea docet de hac dubitatione, honestumné factu sit, an turpe, quod videatur vtile?*

Dis. Docet quantum tribuendum sit amicis cùm nostra egent opera.

Præ. *Quid hac de re præcipit?*

Dis. Quæ videntur vtilia, honores, diuitiæ, voluptates, & cætera generis eiusdem, hæc amicitiæ nunquam sunt anteponenda: at neque contra remp. neque contra iusiurandum, ac fidem amici causa vir bonus faciet: ne si iudex quidem erit de ipso amico. Ponit enim personam amici, cùm induit iudicis. Hæc summa est sexti capitis.

CAPVT 7.

Præ. *QVid agit in septimo capite?*

Dis. Plurimis docet exemplis, nihil in reip. administratione faciendum esse crudeliter, nihil inhumaniter: nec quicquam quod turpe sit, vtile esse putandum. Hoc enim ipsum (inquit) vtile putare, quod turpe sit, calamitosum est.

CAPVT 8.

Præ. *QVid agit in octauo capite?*

Dis. Duas proponit quæstiones, seu

ſeu cauſas de re contrahenda, & in vtramq; partem duos philoſophos, Diogenem & Antipatrum diſſerentes.

Præ. *Quæ ſunt illæ quæſtiones?*

Diſ. Prior eſt de venditione frumenti: Si vir bonus Alexandria Rhodum, magnum frumenti numerum aduexerit, in Rhodiorum inopia, & fame, ſummaque annonę caritate, ſi idem ſciat complures mercatores Alexandria ſoluiſſe, naueſque in curſu, frumento onuſtas, petentes Rhodum viderit: dicturuſne id ſit Rhodijs, an ſilentio ſuum quàm plurimo vẽditurus? Poſterior quęſtio eſt de ædium venditione: Quæritur ſi quis ædes propter aliqua vitia vendat, quæ ipſe nôrit, cęteri ignorẽt, & hoc emptoribus venditor non dixerit, ædeſque vendiderit pluris multo quàm ſe venditurum putarit: num id iuſtè, an improbè fecerit?

CAPVT 9.

Præ. *QVid agit in nono capite?*

Diſ. Superioris capitis quęſtiones dijudicat: dicens: non videtur nec frumentarius ille Rhodius, nec ędium venditor celare emptores debuiſſe.

Præ. *Quid eſt celare?*

Diſ. Cùm quod tu ſcias, id ignorare emolumẽti tui cauſa velis eos, quorũ interſit, id ſcire.

Præ.

Præ. *Quid præterea in hoc capite agit?*

Dis. Reprehendit eos, qui non modò mercium vitia reticent, sed etiam orationis vanitatẽ adhibent, vt sua pluris vendãt simulantes, & mentientes multo pluris esse quàm sint. Hic narrat versutum factũ Pythij argentarij, qui Caium Cannium, equitem Romanum, in hortulorũ venditione fefellit, atque etiam pluribus verbis de dolo malo disserit.

Pær. *Quid est dolus malus?*

Dis. Dolus malus est, cùm aliud simulatum, aliud actũ est. ita in simulatione, & dissimulatione continetur. Dissimulatio tamen apud homines sapiẽtia habetur. Hinc pernicies maxima: quòd alios bonos, alios sapientes existimant. Hi de sapiẽtia malè iudicant.

prę. *Quodnã est Ciceronis, de sapiẽtia iudicium?*

Dis. Idem esse sapienter, & honestè facere, atque idem etiam vtile esse, & quod contra fit inutile. Nunquã (inquit) est vtile peccare, quia semper est turpe, & quia semper est honestum virum bonum esse, semper est vtile. Ita eadem vtilitatis, quæ honestatis est regula. Has res, natura copulatas, errore diuellere: fons est fraudum, maleficiorum, scelerum omnium.

Prę. *Quodnam est aliorũ de sapientia iudiciũ?*

Dis. Malè sentire videtur Ennius, sapientiam

tiam ab honesto separans, vbi dicit: Nequicquã sapere sapientem, qui ipse sibi prodesse nequiret. Verè tamen, si quid esset prodesse, illi cum Cicerone conueniret. Malè etiam Hecaton Rhodius, Panætij discipulus: qui sapientis esse dicit, nihil contra mores, leges, instituta facientem, habere rationem rei familiaris.

Præ. *Quid interest inter Ciceronis, & Hecatonis iudicium?*

Dis. Cicero vt philosophus (qui in tollendis astutijs naturæ leges sequitur) Hecaton verò potius vt iurisconsultus (qui honestum moribus, legibus, & institutis metitur) de sapientia disserit.

Prę. *Quomodo leges, quomodo verò Philosophi tollunt astutias?*

Dis. Leges quatenus manu tenêre res possunt. Philosophi quatenus ratione, & intelligentia. Ratio verò postulat, ne quid insidiosè, ne quid simulatè, ne quid fallaciter fiat. Cicero verò omnem reticentiam in vitiosis mercibus vendendis, ab honesto (quod naturæ lege sancitum est) eleganti similitudine excludit.

Præ. *Quænam est illa?*

Dis. Sicut sunt insidiæ, tendere plagas, etiamsi excitaturus non sis, nec agitaturus

(ipsæ enim feræ, nullo insequente, sæpe incidunt) sic est fallaciter atque insidiosè facere, cùm ædes vitiosas proscribas, tabulam tanquam plagam ponas, domum propter vitia, quæ retices, vendas, atque in eam aliquis incurrat imprudens. Quod de ædibus, idem de omnibus vitiosis mercibus dicit Cicero: fraudulentam reticentiam esse fugiendam.

Præ. *Quis Ciceronis iudicio sapiens est?*

Dis. Quicunque bonus est vir.

Præ. *Quænam boni viri est descriptio?*

Dis. Bonus vir is est, qui prosit quibus potest, nocet nemini: cui non quicquam videri potest esse vtile, quod non honestum sit: qui nihil cuiquam, quod in se transferat, detrahet: qui nihil quod turpe sit, vtilitatis suæ causa faciet, etiamsi Deum atque homines celare posset: qui denique ne cogitare quicquam audebit, quod non audeat prædicare: de quo trito vetustate prouerbio dictum est; Dignus est quicum in tenebris mices.

præ. *Vbi igitur virum bonum reperias?*

Dis. Ex Fimbriæ cuiusdam sententia nusquam virum bonum reperiendum esse statuit, cùm ea res innumerabilibus officijs, & laudibus contineretur.

CA-

CAPVT 10.

Præ. Qvid agit Cicero in decimo capite?

Dis. Plurimas ex Hecatone, & alijs proponit quæstiones, in quibus vtile, & honestum pugnare videntur. Quasdam de promissis seruandis, de quibus capite decimo tertio, libri primi, disputauit.

CAPVT 11.

Præ. Qvid agit Cicero in vndecimo capite?

Dis. Exemplo Vlyssis, Reguli, & aliorum docet vtilia, quæ videntur, cum fortitudine pugnantia, non esse facienda: atque pluribus verbis laudat Reguli factum; & aliorum respondet obiectionibus, qui illud non approbant. Denique fortitudinis proprium Iurisiurandi, & periurij definitionem interponit.

præ. Quid est fortitudinis proprium?

Dis. Nihil extimescere, omnia humana despicere, nihil quod homini accidere possit, intolerandum putare.

Præ. Quid est iusiurandum?

Dis. Est affirmatio religiosa, qua Deo teste aliquid promittimus.

præ. Quid est periurium?

Dis. Periuriũ est, non facere id ꝙ ex animi tui sententia iuraueris: vel periurium est non præstare illud ꝙ quasi Deo teste promiseris.

CAPVT 12.

præ. QVid agit Cicero in duodecimo capite?

Dis. Reprehendit Epicuros, & illorum imminuere opinionem conatur, qui summum bonum in volúptate ponunt: quæ omnis temperantiæ est contraria: quæque si vtilitatis speciem habere dicatur, nulla potest esse ei cum honestate coniunctio.

CAPVT 13.

prę. QVid agit in decimo tertio capite?

Dis. Fine huic operi imposito, paucis hortatur filium, vt hos de officiis libros diligenter legat.

præ. *Narrasti certè probè. Probo acumen, laudo memoriam. Nunc ergo cùm & voluntati meæ satis, & tuo pro tua tenuitate plus satis officio feceris, missum te iam faciam, donec altiora cogitādi liberior vtrisq; dabitur posterior occasio.*

Dis. Bene vale (humanissime pręceptor) meamque operam tam tibi gratam fuisse habeo gratiam. Erit hoc mihi satis in posterum argumenti, & tuam prædicandi mansuetudinem, & meam excitandi diligentiā.

FINIS.

Quæ sunt fusa placent, paruo distincta libello:
Quæ confusa magis, sunt mihi grata minus.

I. P. IOHANNENSIS.